

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164-2.2025.05>

УДК 378.091.214:001.817:[378.245:62/68]

Корець М. С., Іщенко С. М.

ПРОЄКТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ А4 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ТЕХНОЛОГІЇ)

У статті розглядається система підготовки докторів філософії в Україні, яка наразі перебуває на стадії становлення та містить освітній і дослідницько-науковий компоненти. Особлива увага приділяється методичному супроводу підготовки дисертаційних досліджень, що передбачає формування у здобувачів навичок вибору теми, визначення об'єкта та предмета дослідження, постановки мети та завдань, а також побудови гіпотез і обґрунтування методології та методів дослідження. Окремо розглядається структура дисертаційної роботи, логіка викладення матеріалу та планування етапів дослідження – від підготовчого до завершального, включно з підготовкою наукових публікацій і участю в наукових заходах.

Розроблена навчальна програма освітнього компоненту «Методика наукового аналізу та розробки дисертаційних проєктів» для здобувачів третього рівня вищої освіти (доктор філософії) за спеціальністю А4 Середня освіта (технології) побудована як комплексний методологічний курс, що складається з двох модулів: «Основи наукового дослідження» та «Методологія та управління дослідженнями». Програма спрямована на формування теоретико-методологічних знань і практичних умінь здобувачів, зокрема й освоєння теоретичних та емпіричних методів, проведення педагогічного експерименту, статистичну обробку даних, планування наукових проєктів та оформлення результатів, що забезпечує підготовку до самостійної науково-дослідної діяльності та захисту дисертаційної роботи.

Здобувачі вищої освіти третього рівня мають не лише оволодіти освітніми знаннями, а й опанувати навички самостійного проведення наукового дослідження, включно з формулюванням наукової проблеми, вибором методів, проведенням експериментів, обробкою результатів та підготовкою дисертаційної роботи. Відсутність чіткої навчальної дисципліни, яка б систематизувала ці знання та визначала алгоритм виконання наукової роботи, створює складнощі для аспірантів у побудові логічної та методологічно обґрунтованої дослідницької діяльності. Таким чином, актуальною є потреба у створенні комплексного освітнього компоненту, який би забезпечив методичний супровід підготовки дисертаційних проєктів, формування компетентностей наукового пошуку й ефективного управління дослідницьким процесом.

Ключові слова: доктор філософії, підготовка аспірантів, дисертаційне дослідження, методика наукового аналізу, науково-педагогічне дослідження, педагогічний експеримент, управління науковими проєктами.

У сучасних умовах розвитку освіти особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх науковців і педагогів-дослідників, здатних здійснювати якісні науково-педагогічні дослідження. Методологічна грамотність, володіння сучасними методами наукового пошуку та розуміння логіки побудови дослідження стають ключовими чинниками ефективної професійної діяльності викладача й дослідника. Дослідження, представлене у посібнику «Методологічні засади педагогічних досліджень» Т. К. Завгородньої

та І. В. Стражнікової [3] висвітлює основні етапи організації науково-дослідної роботи студентів. У посібнику підкреслюється важливість аналізу наукової літератури для виявлення досягнень та недоліків у відповідній сфері, визначення наукового апарату дослідження та формування чіткої структури роботи. Автори детально описують мету та завдання курсу, структуру навчальної дисципліни, етапи підготовки та проведення педагогічних досліджень, що сприяє формуванню у студентів системного розуміння наукового процесу.

У навчально-методичному посібнику О. А. Дубасенюк, Н. М. Мирончук [1] «Методологія педагогічних досліджень та академічна доброчесність в освітній галузі» висвітлено сутність наукового і педагогічного пізнання, особливості науково-педагогічного дослідження, обґрунтовано методологічні підходи до підготовки майбутніх педагогів, проаналізовано теоретичні й емпіричні методи, організацію науково-педагогічного дослідження, принципи та цінності академічної доброчесності в освіті.

М. М. Роговенко [5] у статті «Педагогічні дослідження в діяльності науково-педагогічного працівника» розглядає методичні та теоретичні аспекти педагогічних досліджень у професійній діяльності викладача, підкреслюючи їх значення для підвищення якості освітнього процесу в закладах вищої освіти. Актуальність і своєчасність тематики педагогічних досліджень, зокрема в умовах сучасних викликів та глобальних криз, підкреслює Л. Хоружа [6] у статті «Актуальність сучасних наукових розвідок у педагогіці», порівнюючи українські та польські наукові практики та наголошуючи на необхідності адаптації тем досліджень до сучасних умов.

Навчальний посібник «Методологія наукового дослідження» [4] слугує важливим джерелом для аспірантів і викладачів, оскільки охоплює основні поняття науки, етапи проведення дослідження, методи та стратегії наукового пошуку, а також акцентує увагу на етичних аспектах наукової діяльності.

Таким чином, систематичний та критичний аналіз наукових джерел є основою для формулювання наукової проблеми, визначення об'єкта та предмета дослідження, а також для обґрунтування вибору методів та підходів у науково-педагогічному дослідженні.

Система підготовки докторів філософії в Україні знаходиться на стадії становлення, але на цьому етапі чітко окреслено, що, окрім освітнього компоненту, вона містить дослідницько-науковий сегмент, який передбачає підготовку та захист дисертаційного дослідження. Тому це потребує методичної підтримки для супроводу підготовки здобувачами освіти такої роботи. Ми вбачаємо необхідним доповнення освітнього компонента відповідною навчальною дисципліною, яка б визначала орієнтири й алгоритм виконання наукової роботи. Після визначення теми дослідження, яка має визначити актуальну наукову проблему в межах обраної спеціальності, визначається об'єкт і предмет дослідження: що саме вивчається (об'єкт) і в якій площині (предмет), а також формулюється загальна мета дослідження та конкретні завдання, які необхідно вирішити.

Здійснюється дослідження, яке розпочинається з аналізу наукової літератури за темою з акцентом на сучасні джерела, виокремлення наукових шкіл, підходів і суперечностей у темі дослідження, визначення ступеня вивченості проблеми та наявних прогалів. Формулюється гіпотеза дослідження, тобто побудова наукового припущення (гіпотези), яке стане основою для перевірки в процесі дослідження, визначення методологічного підходу (філософські основи, теоретичні моделі, аналітичні рамки), обґрунтування вибору методів з урахуванням мети та завдань дослідження.

Вибудовується структурно-логічна модель дисертації, а саме:

- розробка попередньої структури дисертаційної роботи (розділи, підрозділи);
- побудова логіки викладення матеріалу: від загального до конкретного, від теорії до практики;
- визначення обсягу та змісту кожного розділу.

Розробка детального плану-графіку роботи є обов'язковим, адже воно дисциплінує виконавську функцію, передбачаючи такі етапи:

- підготовчий (вибір теми, літературний огляд);
- теоретичний (формування моделі, аналіз джерел);
- емпіричний (збір даних, проведення експериментів);
- аналітичний (обробка результатів, формулювання висновків);
- завершальний (написання, редагування, захист).

Підготовка наукових публікацій, які відображають основні результати дослідження, участь у конференціях, семінарах, круглих столах, публікація результатів у фахових виданнях є однією із важливих форм оприлюднення наукових досягнень здобувача доктора філософії.

Навчальна програма освітнього компонента «Методика наукового аналізу та розробки дисертаційних проєктів» для здобувачів третього рівня вищої освіти (доктор філософії) розроблена відповідно до освітньо-наукової програми «Середня освіта (технології)». Метою цього освітнього компонента є формування в аспірантів основних теоретико-методологічних знань та умінь наукового пошуку, а також підготовки дисертаційної роботи.

Навчальна програма є комплексним методологічним курсом, який послідовно готує дослідника до самостійної роботи, починаючи з теоретичних основ і завершуючи практичними навичками управління проєктами й оформленням результатів. Програма чітко розділена на два основні модулі: «Основи наукового дослідження» (досліджує *як* пізнавати) і «Методологія та управління дослідженнями» (навчає *як* організувати і втілювати).

Модуль 1 «Основи наукового дослідження» зосереджується на концептуальних засадах, організації, етичних нормах та базових методах пізнання, які використовуються у науково-педагогічній діяльності. Він представлений у вигляді чотирьох тем.

Перша – «Основи організації наукового дослідження» – закладає логічний фундамент роботи дослідника. Вона розкриває питання організації наукового дослідження та вчить розробляти чіткий алгоритм його проведення. Ключовим

є вивчення логічної структури науково-педагогічного дослідження та засвоєння логіки процесу наукового пошуку, що є основою для формулювання гіпотез і побудови доказової бази.

Увага другої – «Науково-педагогічні дослідження: види, етика та принципи в технологічній освіті» – приділяється специфіці та правилам дослідницької діяльності. Розглядаються види досліджень у технологічній галузі освіти, що допомагає визначитись із форматом власної роботи та принципи науково-педагогічного дослідження. Критично важливими елементами є освоєння етики педагогічного дослідження та принципів академічної доброчесності, що забезпечує відповідальність, об'єктивність та достовірність наукових результатів.

Третя тема присвячена теоретичним методам дослідження, які є інструментами логічного мислення та розумового пізнання, необхідними для аналізу, узагальнення наявної інформації та створення нових наукових положень. Дослідники вивчають абстрагування – процес виділення суттєвих ознак явища з ігноруванням несуттєві. Ключові методи – аналіз і синтез. Аналіз передбачає розчленування об'єкта на складові частини, а синтез – їхнє подальше об'єднання для виявлення загальних закономірностей. Також розглядаються індукція і дедукція як способи логічних висновків: індукція рухається від часткових фактів до загального висновку, а дедукція – навпаки. Важливим теоретичним інструментом є методи моделювання, які дають змогу створювати та досліджувати спрощені аналоги складних педагогічних систем.

Емпіричні методи дослідження, що описані в четвертій темі, забезпечують збір первинної, фактичної інформації безпосередньо з освітньої практики. Основою є спостереження – цілеспрямоване та планомірне сприйняття об'єкта. Дослідники вчать вивчати й узагальнювати педагогічний досвід для виявлення ефективних практик. Важливу роль відіграє вимірювання як метод кількісної оцінки характеристик, а також вивчення документації та результатів педагогічної діяльності (наприклад, учнівських робіт). Центральне місце серед емпіричних методів посідає експеримент – контрольоване втручання в освітній процес для перевірки гіпотез. Для збору суб'єктивних даних застосовуються методи опитування, а саме: бесіда; інтерв'ю (для глибокої інформації); анкетування (для масового збору стандартизованих даних); тестування (для оцінки знань).

Модуль 2 «Методологія та управління дослідженнями» є другою частиною навчальної програми, представлений у вигляді чотирьох взаємопов'язаних тем. Він фокусується на практичній реалізації наукового задуму, навчаючи студентів ефективно планувати, проводити, аналізувати й оформлювати результати дослідження.

У першій темі цього модуля «Етапи наукового дослідження» детально розкриває цикл планування та концептуалізації. Студент навчається головному – формулюванню проблеми, її конкретизації та визначенню кола вихідних питань. Ключове значення має методологія планування, що передбачає обґрунтування теми, розробку детальної програми та методики

дослідження, а також чітко визначення мети і завдань. Тема описує всі послідовні етапи виконання науково-дослідної роботи.

Наступна тема присвячена плануванню і проведенню педагогічного експерименту, оскільки експеримент є критичним методом для встановлення причинно-наслідкових зв'язків у педагогіці. Студенти вивчають поняття експериментального методу, його види, особливості (враховуючи роботу з людьми) та структуру. Основний акцент зроблено на детальному плануванні етапів експерименту, що гарантує достовірність отриманих результатів.

У результаті збору даних набувають актуальності знання третьої теми – «Методи математичної статистики в педагогічних дослідженнях». У цій частині вказано, як проводити статистичну обробку результатів, перетворюючи дані на науково обґрунтовані висновки. Розглядаються основні поняття математичної статистики, різні типи вимірювань у педагогіці та методи розрахунку кореляції для виявлення зв'язків між змінними. Окрема увага приділяється статистичній обробці даних саме педагогічного експерименту.

Завершує модуль тема «Система управління науковими проєктами», яка фокусується на фіналізації та адмініструванні. У ній надаються практичні знання щодо оформлення результатів дисертаційної роботи відповідно до встановлених вимог, зокрема й правильне оформлення списку літературних джерел. Крім академічного оформлення, тема охоплює аспекти управління часом та ризиками у наукових проєктах, що є необхідним для успішного та вчасного завершення дослідження.

Крім теоретичних і практичних аспектів, значну увагу в навчальній програмі приділено розвитку у здобувачів навичок критичного мислення та самостійного наукового пошуку. Це передбачає вміння не лише збирати й аналізувати інформацію, але й оцінювати її достовірність, зіставляти із власною гіпотезою та виявляти наукові прогалини. Особливий акцент робиться на формуванні компетентностей у підготовці наукових публікацій і презентацій результатів дослідження, що забезпечує інтеграцію здобувачів освіти у наукову спільноту та підвищує видимість їхніх наукових здобутків.

Важливою складовою програми є розвиток навичок управління науковими проєктами, включно з плануванням ресурсів, дотриманням термінів та оцінюванням ризиків. Це дає змогу аспіранту ефективно організовувати власну діяльність, координувати експериментальні дослідження та забезпечувати високий рівень достовірності отриманих результатів. Окрім цього, увага приділяється сучасним цифровим інструментам аналізу й обробки даних, що сприяє підвищенню якості наукової роботи й адаптації до вимог сучасної освітньо-наукової сфери.

Запропонована навчальна програма забезпечує комплексну підготовку здобувачів до проведення самостійного наукового дослідження: від формулювання проблеми та вибору методології до планування, реалізації експериментів, статистичної обробки даних, публікації результатів та управління проєктом. Такий підхід сприяє формуванню висококваліфікованих науковців, здатних здійснювати актуальні дослідження, інтегруватися у наукову

спільноту й ефективно впроваджувати результати наукових розробок в освітню практику.

Висновки. Отже, система підготовки докторів філософії в Україні потребує комплексного поєднання освітнього та дослідницько-наукового компонентів, що передбачає методичний супровід формування навичок вибору теми, визначення об'єкта та предмета дослідження, постановки мети і завдань, побудови гіпотез та обґрунтування методології і методів дослідження. Запропонована навчальна програма «Методика наукового аналізу та розробки дисертаційних проєктів» забезпечує системне формування теоретико-методологічних знань і практичних умінь аспірантів, включно з аналізом джерел, проведенням педагогічного експерименту, статистичною обробкою даних і підготовкою наукових публікацій, сприяючи розвитку критичного мислення та здатності до самостійного наукового пошуку.

Для підвищення ефективності підготовки докторів філософії доцільно впровадити курс у навчальні програми, забезпечити постійний методичний супровід на всіх етапах дослідження, активно використовувати сучасні цифрові інструменти та сприяти участі аспірантів у наукових конференціях і публікаціях. Це дасть змогу сформувати висококваліфікованих науковців, здатних проводити актуальні дослідження, інтегруватися у наукове середовище й ефективно впроваджувати результати наукових розробок в освітню практику.

Використана література:

1. Дубасенюк О. А., Мирончук Н. М. Методологія педагогічних досліджень та академічна доброчесність в освітній галузі : навч.-метод. посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 244 с.
2. Завгородня Т. К., Стражнікова І. В. Методологічні засади педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2021. 120 с.
3. Корець М. С. Методологія наукового дослідження : навчальний посібник. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 146 с.
4. Роговенко М. М. Педагогічні дослідження в діяльності науково-педагогічного працівника. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 1 (21). 2021. С. 37-46. URL : <https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1418>
5. Хоружа Л. Актуальність сучасних наукових розвідок у педагогіці: україно-польський дискурс. *Освітологічний дискурс*. 2024. № 1 (44). С. 100-111. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48572/1/L_Khoruzha_OD_1_ASNRP.pdf

References:

1. Dubaseniuk O. A., Myronchuk N. M. (2025). Metodolohiia pedahohichnykh doslidzhen ta akademichna dobrochesnist v osvitnii haluzi [Pedagogical research methodology and academic integrity in the educational field] : navch.-metod. posibnyk. Vyd. 2-he, pererob. i dop. Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka. 244 s. [in Ukrainian].
2. Zavorodnia T. K., Strazhnikova I. V. (2021). Metodolohichni zasady pedahohichnykh doslidzhen [Methodological principles of pedagogical research] : navchalno-metodychnyi posibnyk. Ivano-Frankivsk. 120 s. [in Ukrainian].
3. Korets M. S. (2018). Metodolohiia naukovooho doslidzhennia [Scientific research methodology : navchalnyi posibnyk]. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 146 s. [in Ukrainian].
4. Rohovenko M. M. (2021). Pedahohichni doslidzhennia v diialnosti naukovo-pedahohichnoho pratsivnyka [Pedagogical research in the activities of a scientific and pedagogical worker]. *Filosofski ta*

metodolohichni problemy prava. № 1 (21). S. 37-46. URL : <https://philosophy.navs.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/1418> [in Ukrainian].

5. Khoruzha L. (2024). Aktualnist suchasnykh naukovykh rozvidok u pedahohitsi: ukraïno-polskyi dyskurs [The relevance of modern scientific research in pedagogy: Ukrainian-Polish discourse]. *Osvitolohichni dyskurs*. № 1 (44). S. 100-111. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48572/1/L_Khoruzha_OD_1_ASNRP.pdf [in Ukrainian].

M. KORETS, S. ISHCENKO. Designing technologies for scientific analysis of research and preparation of dissertation projects for doctor of philosophy degree candidates in special speciality at secondary education (Technologies).

The article discusses the system of training PhDs in Ukraine, which is currently in its infancy and includes educational and research components. Particular attention is paid to the methodological support of dissertation research, which involves developing candidates' skills in choosing a topic, defining the object and subject of research, setting goals and objectives, as well as constructing hypotheses and justifying research methodology and methods. The structure of the dissertation, the logic of presenting the material, and the planning of the stages of research-from preparatory to final, including the preparation of scientific publications and participation in scientific events-are considered separately.

The curriculum of the educational component «Methods of Scientific Analysis and Dissertation Project Development» for third-level higher education applicants (Doctor of Philosophy) is structured as a comprehensive methodological course consisting of two modules: «Fundamentals of Scientific Research» and «Methodology and Research Management» The program consistently develops the theoretical and methodological knowledge and practical skills of applicants, including the mastery of theoretical and empirical methods, conducting pedagogical experiments, statistical data processing, planning scientific projects, and presenting results, which ensures preparation for independent scientific research and the defense of a dissertation.

The system of training PhDs in Ukraine is still in its early stages and needs some solid guidance on the research and science side of things. Third-level higher education seekers must not only acquire educational knowledge, but also master the skills of conducting independent scientific research, including formulating scientific problems, selecting methods, conducting experiments, processing results, and preparing dissertations. The lack of a clear academic discipline that would systematize this knowledge and define the algorithm for performing scientific work creates difficulties for graduate students in building logical and methodologically sound research activities. Thus, there is an urgent need to create a comprehensive educational component that would provide methodological support for the preparation of dissertation projects, the formation of scientific research competencies, and effective management of the research process.

Keywords: *doctor of Philosophy, postgraduate training, dissertation research, scientific analysis methodology, scientific and pedagogical research, pedagogical experiment, scientific project management.*